

Hannele Laukkanen

Lattia notkuu ja haetari soe!

Tanssimisen ilo ja hurjuus

Jarme Oy

Hannele Laukkanen

Lattia notkuu ja haetari soe!

Tanssimisen ilo ja hurjuus

Hannele Laukkanen

LATTIA NOTKUU JA HAETARI SOE!

Tanssimisen ilo ja hurjuus

Julkaisija Jarne Oy

© 2022 Hannele Laukkanen

Kannen suunnittelu: Kukka-Maaria Raatikainen

Kannen kuva kirjailijasta: Toni Ahonen | KuvaTuulos

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6231-8

Iloisesti ja kepeästi aina kiiruhda

Vain riemuun ja iloon

Mikään suru ei askeltasi paina

Pieni, kaunis kenkänen ¹

Kiittäen

Oikolukijaani, editoijaani, taittajaani ja lastani Kukka-Maariaa, haastateluun osallistuneita tanssin ystäviä ja harrastajia, tanssilavoista valokuvia säilyttäneitä ja ne käyttööni luovuttanutta ystävääni, Sonkajärven kansalaisopiston Tanssimuistelot-kurssilaisia, lapsenlastani Veeraa kannen piirroskuvasta ja kaikenlaisiin kirjoitusideoihini venyvää lähipiiriäni.

Lavatanssien historiaa ja tanssin nykytilaa kautta Suomen sisältävä teos on saanut tukea Suomen Tietokirjailijat ry:ltä.

¹ Johan Nervander kirjoitti runon Augusta Lundahlin tanssikengän pohjaan v.1820. Lundahlin nahkaista tanssikenkää säilytetään Turun museokeskuksen kokoelmissa. Teoksessa Vainio-Korhonen Kirsi & Lahtinen Anu. *Lemmen ilot ja sydämen sat.* 17, 2015.

Sisällysluettelo

PROLOGI	9
ALKUSANAT	12
I LUKU	25
SOSIAALINEN TANSSI.....	25
Tanssin alkujuuret kaukana menneisyydessä.....	28
Paritanssit muokkasivat tanssikulttuuria.....	34
Valssista tangoon ja humppaan	37
II LUKU	55
TANSSISSA ON TUNNETTA.....	55
Tanssi liikkeenä ja tunnetilana	57
Intohimoa ja jopa seksiä tanssi-iltoina	65
Aatteen paloa parketilla sodan varjossa	81
Iltamien monenlaiset järjestäjät ja tarpeet.....	91
Huvitusten verotus	103
Tanssi-iltojen huvituksena tappelut ja juomingit	107
III LUKU	116
TANSSIMAAN! MUTTA MINNE?	116
Joka niemeen, notkoon ja saarelmaan.....	119
Tanssia riippakoivujen katveessa	131
Tanssipaikan erityisehdot.....	143
Tanssia ja soittoa kylillä	154
Tanssietiketin tärkeys, säännöt ja tapakasvatus	169
Ihanat illat ja parhaat tanssipaikat muutoksen virrassa.....	188
Kun korona kouraisi.....	198

LOPPUSANAT.....	214
ONKO LAVATANSSILLA VIELÄ TULEVAISUUTTA?.....	214
EPILOGI.....	219
LÄHTEET	221
Elokuvat	221
Haastattelut.....	221
Kyläkirjat	222
Lehtiartikkelit.....	223
Lehti-ilmoitukset.....	224
Pro gradututkielmat	225
Tietoteokset.....	226
Tietoteosten artikkelit	231
Internet-lähteet	235
Valokuvat.....	251

PROLOGI

Helmikuun viimeisenä lauantaina 2020 tulivat Souvarit Iisalmen Runnille. Olimme jo ennen joulua päättäneet, että sinne mennään. Meillä on tapana pukeutua tansseihin juhlallisesti, mikä tarkoittaa, että mieheni pukeutuu suoriin housuihin, kauluspaitaan ja joko pikkutakkiin tai mustaan liiviin. Minä puen aina tansseihin lähtiessä tanssimekon ylleni, talvisin vedän jalkaani sukkahousut, kesätansseihin menen paljain säärin. Tanssikengät kiillotettiin ja laitettiin kenkäpusseissa mukaan.

Lippuja jonottaessa katselin juhlijoina ympärilläni. Naisilla oli upeita iltapukuja, minihameita neliviisikymppisillä ja pitkiä hameita hörhelöineen seniori-ikäisillä, yläosat verhottuina hihattomiin tai pikkuihahallisiin kirkasvärisiin puseroihin ja jakkuihin. Punaista ja mustaa yhdistettynä kimalteleviin toppauksiin upeilla rinnuksilla. Korkokengät kopisivat kutsuvasti eteisen laattalattialla.

Miehetkin olivat pukeutuneet parhaimpiinsa. Yleisön joukossa seisokeli koristeellisten solmioitten kantajia, hopeaisia liivejä mustan paidan päällä, joillakin liivin päällä pikkutakki. Sekaan mahtui myös farkkujen vannoutuneita käyttäjiä. Yläkropan verhona näkyi kirjavaa, ruudullista tai yksiväristä kauluspaitaa ilman solmiota. Kengistä näki, kuka omasi tanssikurssien opit. Heidän kenkänsä olivat mustavalkeat tai mustat, yhtä kaikki hyvin lankattuina ja kiillotettuina. Hiusten omistajat olivat sukineet haivenensa taakse päin, yli alkavan kaljun tai sivujakaukselle.

Musiikki soi hiljaa taustalla jo siinä vaiheessa, kun tanssikansa siirtyi salin puolelle. Orkesteri roudasi viimeisiä kaiuttimiaan esiintymislavan kahta puolta, väänteli nippeleitä ja nappuloita. Joku heistä laski

numeroita mikrofoniin: yksi, kaksi. Kun kaikki oli valmista, he lähtivät vähäksi aikaa takahuoneeseen.

Järjestäjät himmensivät valot ja suurensivat ilmastointia. Jännittynyt odotus virisi ja halkoi ilmaa esiintymislavalta perimmäiselle penkkiriville. Naiset valuivat vessan ja eteisen suureen peiliin vilkaisun kautta tasaisena virtana salin edustavimmille paikoille oikoen hameitaan ja kurkistellen salaa hyllyvää edustaansa. Eihän himokuilu näyttänyt liian anteliaalta?

Miehet siirtyivät keskenään puhellen naisjoukon lähelle. Juttukaveria ei katsottu, vaan seurattiin sitä naista, joka jo lippurivissä vaikutti houkuttelevalta. Joku etsi valitun naisen silmiä ja viestitti näin, että kohta hän hakee tanssimaan. Pariskunnat seisoivat tanssilattian reunamilla.

Orkesterin miehet saapuivat lavalle jonossa. Hekin näyttivät pukeutuneen parhaimpiinsa, samanlaisiin koristeellisiin paitoihin, mustiin suoriin housuihin ja nappaskenkiin. Hanuristi otti tuolilta raskaan hanurinsa, nosteli henkselit olkapäilleen ja sormet valmiiksi nappuloille. Bassot ja muut kitarat asettuivat soittajiensa hoteisiin. Syntetisaattorin takana soittaja katseli nuottejaan ja naksutteli sormensa vetreiksi.

Ensimmäinen valssi hyrähti ilmoille. Lattialle ennättivät ensiksi pariskunnat. Jalat löysivät rytmin, kädet totutut asennot, päät joko olkapäälle tai hieman edemmäs partnerista. Parittomat hakivat parinsa ja lattia täyttyi.

Tungoksessa haparoitiin omille jaloille paikkaa. Joku astui toisen varpaille ja sai palkakseen äkäisen mulkaisun. Pääsääntöisesti tanssijoiden kasvoilla loisti hymy ja silmissä iloinen pilke. Laulaja Lasse näytti

hieman väsyneeltä. Tauolla arveltiin, että pojilla taitaa mennä hyvin, keikkoja varmaan riittää.

Kotiin ajellessa todettiin, että tanssi-illassa oli ollut mukavaa. Ajateltiin, että kevät mennään kuten ennenkin: Iisalmen työväentalolla käydään tanssimassa sunnuntai-iltaisoin. Voidaan piipahtaa myös jossain lähikunnan seurojen talolla, jos siellä on hyvä orkesteri. Kesällä pyyhälle-tään joillekin lähilavoille muutamia kertoja tanssimaan. Ehkä Iisalmen Kyllikinrantaan tai Kiuruveden pikkulavoille. Ainakin Sonkakosken pieni Ilolan lava olisi kesäsuunnitelmiin mahdutettava.

ALKUSANAT

Aloittaessani teokseni kirjoittamista, ei kukaan tiennyt, että edessä on pysähtyneisyyden ja koteihin sulkeutumisen aika. Pandemia pakotti pohtimaan, oliko pelättävissä lopullinen niitti lavatanssikulttuurille ja paritanssille, kun koko Suomi meni käytännössä kiinni. Positiiviset ajatukset tanssien ikuisesta jatkumisesta saivat kolhun.

Ihmisellä on vastoinikäymisistä huolimatta silti luottavainen ja toiveikas tulevaisuuden kuva. Toiveena on, että maailma alkaisi jälleen toimia kuten ennen. Parempaa huomista ajatellen kannattaa vilkuilla menneisyyteen. Löytyisikö sieltä uskoa jatkuvuuteen? Mitä muistoja otamme esiin historiasta, millaisia asioita ja tapahtumia muistelemme? Sanoetaan, että jälkipolvien tehtävänä on kartoittaa edellisten sukupolvien edesottamukset, työt, aatteet ja harrastukset ja koettaa niiden kautta ymmärtää omaa menneisyyttään ja hahmottaa tulevaisuuttaan.

Teokseni lavatanssitutkimuksesta muiden samankaltaisten teosten rinnalla avaa omalta osaltaan tanssin harrastamisen historiaa. Muistellaan satojen vuosien aikaista tanssikulttuuria ja muutoksia ihmisten vapaa-ajan viettotavoissa. Lopussa pureudutaan pandemia-aikaan. Miten tämä tautinen aika muutti tanssimista harrastuksena ja sosiaalista kanssakäymistä yleensä?

Suomalainen tango- ja lavatanssikulttuuri on huomioitu maailmalla korkeimmalla mahdollisella tasolla. *Opetus- ja kulttuuriministeriö* ilmoitti 23.11.2017: *Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta hyväksyttiin vuonna 2003 Unescon yleiskokouksessa.*

Suomi allekirjoitti sopimuksen vuonna 2013. Museovirasto vastaa sopimuksen toteuttamisesta Suomessa yhteistyössä aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmän ja elävän perinnön rinkien kanssa.²

Unescon maailmanperintöluetteloon pääseminen on mielestäni kunnia-asia. Aikojen kuluessa on huomattu, kuinka tärkeää on säilyttää ja kunnioittaa kansojen kulttuuriin liittyviä perinteitä, kulttuurien moninaisuutta sekä ihmisten osallisuutta kulttuuriperintöön. Järjestön laatimaan luetteloon on esitetty ja hyväksytty erilaisia suomalaisia ilmiöitä, jotka ovat sekä laajasti tunnettuja, että suppeamman yhteisön kannattelemaa.

Elävän perinnön kansallisessa luettelossa on edustettuina Unescon aineettoman kulttuuriperinnön eri aloja: esittävät taiteet, musiikki ja tanssi, suullinen perinne, juhlat ja tavat, ruokaperinteet, käsityötaidot, pelit ja leikit sekä luonto.³ Samaa luetteloon on hyväksytty kaustislainen viulupelimannitraditio, lavatanssit ja tango sekä purppuri ja menuetti. Tangoperinnettä ylläpitävät tänä päivänä tanssilavat, jotka houkuttelevat naisia ja miehiä tanssimaan. Suomalaisena ilmiönä paritanssi/lavatanssi saa voimansa osaltaan tangosta ja sen tunnetuilta esiintyjiltä ja edustajilta. Tuhannet suomalaiset laulavat tangoja karoikeilloissa ja kokevat näin syvää yhteisöllisyyttä.⁴

2 Valtioneuvosto. *Elävän perinnön kansalliseen luetteloon 52 kohdetta*. Uutinen. 27.11.2017. Viitattu 22.4.2021.

3 Ibid.

4 Elävä perintö. *Suomalainen tango mukana kansallisessa luettelossa*. Artikkel. Viitattu 22.4.2021.

Tanssiminen, laulaminen ja soittaminen ovat ilmaisumuotoja, joita harjoitetaan mitä moninaisimmissa yhteyksissä: yksin tai yhdessä, työssä tai vapaa-ajalla, yksityisesti tai julkisesti, osana seremoniaa tai juhlaa, surun tai rakkauden kohdatessa. Tanssi on taidemuoto, jossa ihminen liikuttaa vartaloaan, yleensä rytmikkäästi musiikin mukaan, tuottaakseen esteettisiä elämyksiä, huvitellakseen, sosiaalisena toimintana tai ilmaistakseen tanssillaan jotain. ⁵ Tanssiminen ja siihen liittyvät maaneerit ovat osa ihmisen kulttuuriperintöä. Siinä missä lämpimissä maissa tanssitaan kaduilla, tiellä ja toreilla, meillä käydään huvittelemassa seurantaloissa, ravintoloissa ja tanssimiseen tarkoitetuilla laivoilla.

Henrik Lilius toteaa, että yleensä me pidämme itsestään selvänä kulttuuriperintömme vaalimista, mutta emme ajattele, millaiseen filosofiaan tai sosiaalipsykologiseen taustaan se perustuu. Onko kyse jonkin rajoitetun, kulttuurisesti suuntautuneen ihmisryhmän erikoisharrastuksesta vai voiko toiminnalle löytää joitakin syvempiä, ihmisenä olemiseen liittyviä syitä? ⁶ *Marja Tuomisen* mukaan menneisyyden eläminen meissä ei tarkoita vain sen vaikutuksia nykyisyyteemme. Meidän täytyy tiedostaa menneisyytemme ja ottaa selvää, miten ja miksi se vaikuttaa. Meidän on udeltava menneisyydeltä, *kenen unelmat jäivät toteutumatta, kuka putosi historian reunan yli, kenen tarina jäi kertomatta.* ⁷

⁵ Elävä perintö. *Musiikki ja tanssi*. Viitattu 22.4.2021.

⁶ Lilius Henrik. *Miksi vaalimme kulttuuriperintöä?* Artikkel. *Museo* 4. 22,2006.

⁷ Tuominen, Marja. *Me kutsumme menneisyyttä nykyisyytemme tueksi. Näkökulmia aikoihin ja niiden kokemiseen*. Virkaanastujaisesityelmä Lapin yliopistossa 28.2.2005. Viitattu 5.3.2021.

Teoksessani tulevat esille tanssinharrastajien kokemukset ja muistot säilyneiltä ja hävinneiltä tanssipaikoilta, niillä koetuista iloisista hetkistä ja liikunnan riemusta. Muistoista välittyvät tunteet kertovat toisen ihmisen läheisyyden kaipuusta ja toteutumattomista toiveista ja unelmista. Suomi on pitkä maa, kuten on sanottu monessa eri yhteydessä. Tanssipaiikkoja on rakennettu joka puolelle. Keskityn teoksessani erityisesti Pohjois-Savon, johon myös Ylä-Savo kuuluu, sekä Pohjois-Pohjanmaan tanssin harrastajiin. Sivupoluilla on myös pyörähdettävä. Aikarimmat tanssinharrastajat ovat hankkineet asuntoautoja tai asuvat parhaina tanssiviikonloppuina hotelleissa ja käyvät tanssimassa muissakin maakunnissa. Jotkut kulkevat idolinsa perässä ympäri maata. Tietynlaista vertailua paikkakuntien tanssipaiikkojen välillä harrastetaan.

Keskityn tutkimuksessani lava- ja seurantalotansseihin ja tanssinharrastajiin. Jätän pois esimerkiksi taidetanssit ja baletit. En myöskään tutki päivätansseja tai yleensäkkään ravintolatanseja. Joitakin mainintoja ja viittauksia niihin teoksessa on. Valssit, tangot ja humpat sekä muut kansan rakastamat tanssilajit tulevat teoksessani esiteltyä omana lukunaan.

Teokseni tarkastelee tanssilavaperinnettä sen alkuaajoista noin 1700–1800-luvulta näihin päiviin. Harmittavia ovat unohtuneet kesäiset tanssilavat ja niiden ränsistymään jättäminen. Emme ehkä osaa ajatella, millaisen aukon tanssiperinteeseen tekevät hävinneet pikkukylien tanssilavat ja niiden lattioita kuluttaneiden ihmisten vapaa-ajan käytön

muutokset. Vielä tanssitaan, mutta tanssiminen on muuttunut, kuten moni muu harrastus, tanssipaikkojen muutoksista puhumattakaan.

Jotkut isommat vahvan omistajapohjan omaavat lavat ovat säilyneet, mutta niiden ulkonäkö on muuttunut ja ohjelmistokin asiakkaiden uudistuneen maun mukaan. Onneksi muutamat säilyneet piskuiset kesälavat pyörivät vielä sinnikkään talkooporukan voimin kesästä toiseen. Mutta miten kauan? Muuttaako meneillään oleva korona-aika tilannetta vielä huonommaksi?

Jotta ymmärtäisi tanssimisen pakosta, sen tuottamista tunteista, ilosta ja kaihosta, on otettava selvää tanssimisen historiasta, eri tanssilajeista sekä myös tanssimusiikista ja soittajista, laulajista. Kaikki sivupolut, joita teoksessani käyn, linkittyvät lopulta tanssia harrastaviin, edellisten sukupolvien huvittelijoihin, vanhempien kokemuksiin, minun ja ikäisteni kertomuksiin, jopa seuraavan sukupolven tanssijoihin.

Tanssimista harrastavien takia yhtyeet ovat rahtautuneet tanssipaikoille soittokamojensa kanssa, talkooporukka on ollut ilta illan jälkeen valmiina kestitsemään hikisiä ihmisiä, järjestysmiehet käyneet kursseja osatakseen valvoa asiakkaiden käyttäytymistä kehottaen lempeästi tai kovistellen korkin päälle astuneita olemaan siivosti. Eikä unohdeta lakeja ja asetuksia, jotka ovat säädelleet tätä vapaa-ajan viettotapaa joskus ankarallakin kädellä.

Savuisten kaupunkilaiskapakoiden ja juhlasalien jazz- ja tanssimusiikista tuli kymmeneksi vuodeksi syrjäkylien vetoisia seura- ja

Viisitoistavuotiaana pääsin 1960-luvun lopulla tanssimaan Helsingin Kulttuuritalolle. Henry Theel oli laulamassa. Väkeä oli paljon. Katselin silmät pyöreinä naisten meikattuja silmiä, niukkaakin niukempia minihameita ja korkokenkiä. Häpesin maalaisia vaatteitani, valkoista poolopuseroa ja ruskeita jo kulahtaneita farkkuja. Kengätkin olivat parhaat päivänsä nähneet tennarit. (Tanssin harrastaja Pohjois-Savosta)

Tämä teos lavatanssitutkimuksesta avaa omalta osaltaan tanssin harrastamisen historiaa Suomessa. Muistellaan satojen vuosien aikaista tanssikulttuuria ja muutoksia ihmisten vapaa-ajan viettotavoissa. Lopuksi käsitellään pandemia-aikaa. Miten tämä tautinen aika muutti tanssimista harrastuksena ja sosiaalista kanssakäymistä yleensä?